

HARVARD UNIVERSITY

DEPARTMENT OF SLAVIC LANGUAGES AND LITERATURES

12 QUINCY STREET • BARKER CENTER • CAMBRIDGE, MA 02138-3879
TEL. (617) 495-4065 FAX (617) 496-4466

17. dubna 2016

Anna Stejskalová: Podoby autobiografických forem *Přestupný rok – Disiecta membra* – *Let let*

Předkládaná práce se zabývá autobiografickými formami na příkladech *Přestupného roku* Jiřího Koláře, *Disiecta membra* Jana Zábrany a *Letu let* Bohumily Grögerové a Josefa Hiršala. Po úvodní teoreticky zaměřené kapitole následují kapitoly věnované jednotlivým dílům, následují Závěry.

V kapitolách věnovaných literárním textům se autorka pokouší uchopit jejich heterogenost pomocí rozboru konstrukce Já a vztahu Já k jiným kategoriím, analýzou využití jiných textů těchto autorů (básně, překlady), které se zde objevují, a textů autorů jiných (intra a intertextualita), a z perspektivy časoprostoru a paměti. V úvodní kapitole se autorka vymezuje oproti chápání autobiografie jako žánru, a na základě vybraných děl (která ovšem podle ní představují spíše transgresi běžného chápání deníku) postulují autobiografii jako formu a ve smyslu Searlových ilokučních řečových aktů či postojů. Ilokuční postoj v případě autobiografie znamená “vyprávět příběh o sobě samém.” (17) Takto zvoleným přístupem se autorka vyhne širokému, takřka bezbřehému pojetí autobiografie, jak vyplývá kupříkladu z pojetí Paula de Mana, který považuje autobiografii za figuru “čtení či porozumění” vlastní každému textu na straně jedné, a příliš úzkým definicím autobiografie jako žánru s ustálenými konvencemi.

Pečlivý rozbor heterogenního materiálu dovoluje autorce potvrdit správnost těchto východisek, která pozitivují konstruovanost deníkových forem a stylizaci, vlastní v určité míře každému psanému textu. Svou argumentaci staví v podstatné míře na přítomnosti textů jiných autorů, které Kolář, Zábrana a Grögerová s Hiršalem citují či upravují (především Kolář), a jejichž prostřednictvím se konstruuje Já v jednotlivých dílech (nejvýrazněji v *Přestupném roce*); důsledkem takto použitých textů je oslabení Já, které ustupuje “rozměru kolektivnímu a univerzálnímu.” (116) Oproti tomu je v *Disiecta membra* subjekt přítomen stále, i v odkazech do minulosti a v nejrůznějších textech dalších autorů, jež Já komentuje. *Let let* autorka charakterizuje jako “kolážované memoáry” a efektivně popisuje dvojí autorství a dvojí subjekt tohoto díla.

Disertace se snaží uchopit materiál vybraných děl pomocí několika kategorií, ať už jde o intratextualitu a intertextualitu, konstrukci Já, či nejrůznější motivy, od literárních (poezie velkoměsta), etických či sociologických (svědek, paměť, cenzura), až po využívání dalších literárních forem (román a dopisy v *Letu let*) a figuru smrti a smrti autora. Autorka využívá předchozího průzkumu Koláře a Skupiny 42 ve své magisterské práci, tedy vlivu Walta Whitmana a Chicagské

HARVARD UNIVERSITY

DEPARTMENT OF SLAVIC LANGUAGES AND LITERATURES

12 QUINCY STREET • BARKER CENTER • CAMBRIDGE, MA 02138-3879

TEL. (617) 495-4065

FAX (617) 496-4466

renesance na tvorbu Jiřího Koláře. Části věnované Zábranovi a Grögerové a Hiršalovi jsou přehlednější a jejich argumentace jasnější než kapitola o Kolářovi. Důvodem může být pořadí, v jakém autorka pracovala (pozdější kapitoly jsou vyzrálejší), anebo i větší obtížnost a hermetičnost *Přestupného roku*.

Za silnou stránku práce považují solidní, důkladný přístup k látce, citlivé čtení textů, a množství důležitých dílčích postřehů. Za poněkud problematické považují nedostatečné propojení úvodní, teoretické kapitoly, s rozbohem v kapitolách následujících. Jak sama autorka ilustruje svou citací de Mana, autobiografii lze chápat tak obšírně, až se sám tento pojem stává vyprázdněným. Autorka (jak už bylo ostatně konstatováno výše) definuje své pojetí autobiografie úžeji. Zůstává přitom otázkou, zda potřebujeme přehledový úvod do problematiky, který se opírá o díla tak rozdílná, jako ta Sv. Augustina, o Rousseua či Beckettovu trilogii *Murphy, Molloy* a *Nepojmenovatelný*. O všech lze tvrdit, že jsou autobiografiemi. Spíše než předložený pokus o postižení širší problematiky by se mi zdálo účelnější vycizelovat hned od počátku otázku, které se autorka bude snažit zodpovědět, a vybrat pouze literaturu relevantní k zodpovězení těchto otázek. K některým z předložených koncepčních a teoretických problémů se totiž již v průběhu práce nikdy nevrátí (anebo opět až v závěru), jejich inkluze tudíž působí poněkud samoučelně. Výrazně se to ukazuje v otázce autenticity, kterou uvádí jako podstatnou pro český literárněkritický kontext. Autenticita je zde přitom velmi nedostatečně definována odkazem na Heideggera, bez jakéhokoli dalšího vysvětlení – k pojmu autenticity se již autorka během své práce nevrací, ač upozorňuje, že „Označení ‚autentické‘ [...] budeme v této práci využívat spíše ve významu lopatkovském či heideggerovském, tedy jako označené kvality ontologické,“ (27) a čtenář tudíž očekává, že na takto komplexní téma dojde řeč v průběhu literární analýzy. Jak se na otázku dívá autorka poté, co podrobila svá díla soustavné analýze? Je otázka autenticity relevantní, jak se v textech zpřítomňuje, a pokud ne, proč je či byla tak důležitá pro české autory, jež cituje? Proč je autenticita podstatná právě pro český kontext, a proč se jí kritika jiných jazykových oblastí vyhýbá či zříká? Podobně chybí důkladnější reflexe „performativity“ i otázky deníkové stylizace jako protipólu fikce anebo autenticity (vhodné místo k rozvinutí tohoto tématu, nastíněného v „Teorii,“ by bylo kupříkladu v oddílu Význam jazyka a tvorby, 110, v *Letu let*, ale i na mnoha jiných místech.)

Opačnou stránkou stejného problému je to, že se v kapitolách „Praxe“ objevují teorie a koncepty, které nebyly prezentovány v úvodní „Teorii.“ Nejnápadnější příklady: nespolehlivost vypravěče (např. 111; koncept přitom velice relevantní v souvislosti s cenzurou a případnou autocenzurou, jíž se autorka nezabývá), veřejná a privátní sféra (komplexní pojmy, které tu jsou velmi často používány, aniž by byly jakkoli teoretizovány), heteroglosie, dialogičnost, intertextualita, svědectví. Autorka se nevěnuje teoreticky memoárům a jejich odlišení od autobiografie, ač s tímto termínem pracuje v *Letu let*. Chybí hlubší zpracování funkce paměti (zvláště jejího selhávání), ale také teoretické uchopení koláže, jejíž pomocí autorka charakterizuje *Let let*. Nejde přitom o termín zcela samozřejmý – a zvláště v kontextu Grögerové a Hiršala a jejich recepce avantgard, a koneckonců i v souvislosti s Kolářem, který

HARVARD UNIVERSITY

DEPARTMENT OF SLAVIC LANGUAGES AND LITERATURES

12 QUINCY STREET • BARKER CENTER • CAMBRIDGE, MA 02138-3879
TEL. (617) 495-4065 FAX (617) 496-4466

tento termín či princip soustavně promýšlel a přetvářel, by jej stálo zato domyslet dále.

Domnívám se, že důkladnějším promyšlením otázek, které chtěla svou prací zodpovědět, a zúžením a prohloubením teoretických východisek, která by byla přezkoušena na vlastním analyzovaném materiálu, by se práce vyvarovala poněkud triviálním závěrům typu: „Naše práce se zabývala problematičností fenoménu autobiografie.“ (134) „[P]roblematičnost jasné definice autobiografických forem“ by se stala irelevantní, neboť o jasnou definici tu vůbec nejde. Vyvarovala by se navíc i jisté mechaničnosti v organizaci materiálu (teorie – tři texty – závěr); dovedli bychom si pak představit i jiné členění práce, vedené nosnými otázkami. Takový přístup by mohl narazit na mnohá úskalí, přesto by aspoň v podobě hypotetické mohl být inspirativním vodítkem k jinému či dalšímu promyšlení materiálu.

Přes tyto dílčí výhrady konstatuji, že autorka prokázala schopnost literárněvědné analýzy a práce splňuje požadavky kladené na disertační práci. Doporučuji ji k obhajobě.

Návrh klasifikace: prospěla.

Veronika Tuckerová, PhD

Department of Slavic Languages and Literatures

Harvard University